

Ihmisoikeuskeskuksen lausunto ulkoasiainvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Ihmisoikeuspolitiikan voimavarat, ihmisoikeuspuolustajat

Ihmisoikeuskeskus voi oma-aloitteisesti lausua esityksistä, jotka ovat perus- ja ihmisoikeuksien kannalta keskeisiä. Keskus toivoo ulkoasiainvaliokunnan ottavan huomioon sen oma-aloitteisen lausunnon hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ihmisoikeuspuolustajien osalta. Ihmisoikeuskeskus pitää myönteisenä, että ihmisoikeuspuolustajiin kiinnitetään talousarvion käsittelyssä erityistä huomiota.

Suomi on hyväksynyt useita kansainvälisiä poliittisia sitoumuksia ihmisoikeuspuolustajien suojelemiseksi. Esimerkiksi Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen (CM/Rec(2018)11), jonka mukaan valtioiden on suojeltava erityisesti vaarassa olevia ihmisoikeuspuolustajia. EU julkaisi suuntaviivat ihmisoikeuspuolustajien suojelemisesta vuonna 2008, ja Suomi päivitti omat ohjeistuksensa ihmisoikeuspuolustajien tukemisesta vuonna 2022. Ihmisoikeuspuolustajien toiminnan tukeminen on nostettu myös ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa (2021) Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopisteeksi.

Hallitusohjelmassa 2023–2027 korostetaan, että Suomi tukee toiminnassaan demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia, sillä ne ovat kestävästä yhteiskunnan perusedellytyksiä. Näissä kaikissa ihmisoikeuspuolustajien työllä on erityisen keskeinen rooli.

Ihmisoikeuspuolustajilta puuttuu konkreettinen suojelu

Suomen ohjeistukset ihmisoikeuspuolustajien tukemisesta kehittyivät päivityksen yhteydessä parempaan suuntaan, mutta Ihmisoikeuskeskus pitää valitettavana, ettei tässä yhteydessä kiinnitetty huomiota vaarassa olevien ihmisoikeuspuolustajien konkreettiseen tukemiseen. Ihmisoikeuspuolustajien tilanne on viime vuosina jatkuvasti heikentynyt, myös EU:n alueella ja sen naapurustossa. Samalla ihmisoikeuspuolustajien on vaikea saada turvaa Suomesta. Joko pääsyä ei ole lainkaan tai prosessit ovat hitaita ja monimutkaisia. Ihmisoikeuspuolustajan olosuhteet saattavat kriisiytyä nopeasti, mikä vaatii auttajilta pikaista reagoitua.

Vaarassa oleville ihmisoikeuspuolustajille ei kuitenkaan ole olemassa erityistä viisumimenettelyä tai muutakaan mekanismia väliaikaisen turvan saamiseksi

Suomessa. Tällaisia mekanismeja on kuitenkin käytössä useassa EU-maassa, kuten Saksassa, Hollannissa ja Irlannissa.

Ulkoasiainvaliokunta kiinnitti suuren valiokunnan tavoin (SuVL 4/2022 vp) huomiota tähän puutteeseen Suomen toiminnassa mietinnössään ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta (UaVM 6/2022 vp). Kuten valiokunta totesi, Suomen tulisi luoda mekanismeja, jotka mahdollistavat puolustajien suojelun myös Suomessa niin, että puolustajat saisivat erityisen viisumimenettelyn turvin väliaikaista turvaa. Pelkkä poliittinen tai taloudellinen tuki ei ole riittävää, vaikka tärkeää onkin. Lisäksi ihmisoikeuspuolustajien suojelemisessa on kiinnitettävä huomiota Suomen lähialueilla toimiviin ihmisoikeuspuolustajiin.

Ihmisoikeuskeskuksen laajapohjainen ihmisoikeusvaltuuskunta otti kantaa ihmisoikeuspuolustajien suojelun vahvistamiseksi syksyllä 2022 ja peräänkuulutti viisumienettelyn ja suojelumekanismien kehittämistä (kannanotto 7.10.2022).

EU-tasolla niin Euroopan komissio, parlamentti kuin ministerineuvosto ovat toistuvasti vaatineet ihmisoikeuspuolustajille parempia mahdollisuuksia saada tarvittavaa suojelua. EU:n perusoikeusviraston tuoreessa selvityksessä käydään läpi EU-maissa käytössä olevia viisumimenettelyjä ja mekanismeja ihmisoikeuspuolustajille sekä niiden kehittämistarpeita. Selvityksen pohjalta jäsenmaat jatkavat keskustelua toiminnan kehittämiseksi muun muassa Madridissa 24.–25.10.2023 järjestettävässä kokouksessa tämänhetkisen EU-puheenjohtajamaa Espanjan johdolla. Ihmisoikeuskeskus osallistuu kokoukseen tarkkailijana.

Ihmisoikeuspuolustajien suojelumekanismille taattavat riittävät varat

Suomen on muutettava ihmisoikeuspuolustajia koskevat sitoumuksensa ja periaatteensa konkreettiseksi toiminnaksi. Ihmisoikeuskeskus kehottaakin takaamaan talousarviossa ihmisoikeuspuolustajien suojelulle riittävät resurssit, jotta Suomi voi kehittää kokonaisvaltaisen toimintamallin vaarassa olevia ihmisoikeuspuolustajia varten.

Ihmisoikeuskeskus korostaa, että toimintamalliin on sisällytettävä sekä nopea ja joustava viisumimenettely väliaikaiseen turvaan pääsemiseksi että riittävä tuki myös väliaikaisen turvan aikana Suomessa.

Sirpa Rautio
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

Susan Villa
asiantuntija